

Ријеч Пиве

Плужине, година VII, број 57/58, јануар/фебруар/март 2022. Бесплатан примјерак

Одбранимо Комарницу

СТРАНЕ 12 - 17

БАЈАГИЋ НАЈАВИО
ОДЛАЗАК У ПЕНЗИЈУ

Остављам стручан кадар
који зна шта је тимски рад

СТРАНА 4

РЕПОРТАЖА

Пивска енклава
никла у Комуници

СТРАНЕ 10 - 11

ВИЛИНЕ КОСЕ

СТРАНЕ 20 - 21

ОДЕ САНАК ПУСТИ

СТРАНА 22

АНГАЖОВАНО СЕДАМ РАДНИКА ОСТАЛИ ПОЧИЊУ КРАЈЕМ МАЈА

СТРАНЕ 8 - 9

У ЧЕТВРТОЈ ЦРНОГОРСКОЈ ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДИ

СТРАНЕ 28 - 31

ИМПРЕСУМ

Министарство културе Црне горе у Евиденцији медија под редним бројем 778. од 7. 10. 2016. године уписало је штампани медиј „Ријеч Пиве“ чији је оснивач издавачко предузеће “Наша Пива” д.о.о.

Главни и одговорни уредник:
Радмило Тадић

Уређивачки одбор:
др Раденко Пејовић, др Златко Булић, Наташа Лучић,
Миленко Мишко Мићановић, Мироје Вуковић, Жељко Шапурић

e-mail: rijec.pive@gmail.com

УМЈЕСТО УВОДНИКА

Здравље природе је снага цијелог свијета

Овај уводник за Ријеч Пиве пишем зарад природе, јер за мене је Пива најљепша дивља природа у којој је мој ђед у Смиријечну налазио инспирацију за своје живљење и најбујнију машту. Посматрајући и разумијевајући природу ђед је разумио и друштвене структуре и односе у њима, на чему су се касније заснивала и његова научна дјела. Сјећања која моја бака и дан данас препричава обојила је природа, шуме, богате ријеке и ливаде из њених Борковића, а касније и Старих Плужина. На овој природи подигнути су њени преци, њена породица и њени потомци. Од природе Пиве сам настала, али се бојим да данас не бринемо о њој као што су мој ђед и бака бринули, и чували природу за нас онако како је неко и за њих сачувао.

Данас сам свједок тога да чак и у мојој предивној Пиви грамзиво узимамо и више него што смијемо, заборављајући да смо захваљујући здрављу природних система имали сво здравље и снагу овога свијета. Овим текстом управо желим да нагласим важност дивље природе, али и међусобног повезивања различитих страна које желе да постигну исти циљ, а то је објашњавање важности природе и њене заштите човјеку. Већ дуго слушамо, и слушаћемо још о корупцији, рупама и слијепим улицама у систему, површним законима, или на примјер застарјелим уџбеницима из којих данас биолози уче на факултету, и многим другим узроцима и последицама еколошких проблема у Црној Гори. Овим ријечима ћу се ипак кратко осврнути на оно што се мени чини да је тренутно један од најважнијих корака ка очувању, а могу

Пише: Јелена ПОПОВИЋ,
дипломирани биолог и активиста
Црногорског друштва еколога

слободно да искористим и ријеч одбрани наше природе. Али бих вољела да овај текст можда буде повод, или позив или први корак да се ми који читамо Ријеч Пиве, и сви они нама слични по природи, заиста чешће окупљамо, правимо одређене фокусне и радне групе у вези са проблемима којима смо окружени, јер је и даље по мени потребно да се прије свега чвршће удружимо и ослонимо једни на друге. Овдје мислим на удруживање локалног становништва, новинара, биолога, хидролошких инжињера, шумара, архитеката, просторних планера, умјетника и других, око тема које су тренутно горуће у сфери заштите природе у Црној Гори.

Пишем у име Невладине организације „Црногорско друштво еколога“ која се бави истраживањима биљног и животињског свијета у Црној Гори, као и проучавањем станишта ових врста и њихових екосистема. Посљедњих неколико година фокусирани смо и на ма-

пирање Natura 2000 станишта и врста, и тако директно доприносимо формирању Natura 2000 мреже која ће бити проглашена онда када постанемо дио ЕУ. И ја и моје колеге проводимо велики дио године на терену, од раног прољећа до снијегова. Теренски рад је један од наших омиљених дјелова живота, јер константно упознајемо нове предјеле, планинске људе и користимо сваку прилику да будемо близу дивљини јер до сада нијесмо пронашли боље огледало и бољег учитеља. На терену често наилазимо и на доказе о немарењу за дивљину, самим тим и за људе који и даље живе са њом. Неко узима цијеле шуме, ријеке, и не окреће се за нередом који остави иза себе. Док се неко само сопственом снагом и снагом своје сеоске заједнице сваки дан бори за удобан живот са природом, при чему сваком пролазнику понуди пуне руке домаћих производа, топлу ријеч и преноћиште. И даље се свакодневно одушевљавамо топлином, снагом и мудрошћу људи које сријећемо у катунима и селима широм Црне Горе. Питам се, колико би се људи из градова тек изненадили када би пришли ближе планинским селима, предјелима, и када бисмо успјели да им објаснимо, или пружимо прилику да осјете и заиста разумију природне процесе, функције екосистема, и како је здравље шума повезано са издашношћу извора и питке воде.

Сада је на нама да се тргнемо, да почнемо активно да бранимо и његујемо своју природу, али и да о њој не престанемо да учимо, јер што више знамо све више и разумијемо колико нам дивља природа заправо пружа, и колико много њеним несатанком губимо.

**ПРЕДСЈЕДНИК БАЈАГИЋ ПОДРЖАО
МАЊИНСКУ ВЛАДУ И НАЈАВИО
СВОЈЕ ПЕНЗИНИСАЊЕ**

**Остављавам стручан
кадар који зна шта
је тимски рад**

Председник општине Плужине и функционер Социјалистичке народне партије (СНП) Мијушко Бајагић казао је да подржава улазак те странке у мањинску владу и најавио повлачење са функције.

-Ми смо били једногласни у подршци Јоковићу. Наш плужински одбор, како год називали ту Владу, мањинска немањинска, има нашу подршку. Наша партија је најмање водила рачуна о сопственим интересима. Државни интереси су ис-

пред сваке партије. Многе партије сада покушавају да профитирају на рачун ове ситуације. Ми смо донијели одлуку и сви смо били за - казао је Бајагић за портал АДРИА.

Бајагић је отклонио све спекулације око његовог останка на функцији председника општине Плужине.

-Навршио сам 67 година. Мислим да је било доста. Каква год дође наредба, надређених испоштоваћу је. Народ је препознао рад локалне управе, како и колико смо радили зато смо и толико на власти. Али ево, ова два мјесеца до избора и повлачим се. Промјена се неће осјетити јер имамо добар кадар који је тимски радио и који су упознати са радом у локалној управи - истакао је Бајагић.

Према његовим ријечима, Општина Плужине може бити примјер другим општинама када је ријеч о располагању буџетом.

-Од прошле године смо корисници егалитационог фонда које смо намијенили у капиталне инвестиције које иду у развој, а не као остале општине у Црној Гори које су трошиле средства на плате - објаснио је Бајагић.

Он напомиње да бројне мјере подршке становништву које локална управа реализује већ годинама уназад, да би их задржала на њиховим огњиштима нису дала очекиване резултате.

-Највећи проблем у Плужинама је миграција становништва. До 2000. године, до приватизације, имали смо 1.350 запослених, сада ако их има 300. Ове бројке све говоре. Млади иду за послом у друге општине и нпр. сада да се отвори нека фабрика то не би било у оном обиму као некада јер прошло је 25 година скоро. Ми смо као локална управа колико смо могли стимулисати останак младих, али нисам сигуран да је то рјешење, јер држава мора имати стратегију развоја неког краја. Ово су старачка домаћинства, просјечна старост становништва је преко 50 година, све мање је новорођенчади и са том старосном структуром тешко се могу правити планови за будућност - закључио је Бајагић.

САЈАМ ТУРИЗМА У БЕОГРАДУ

Велико интересовање туриста за Пиву

Парк природе Пива учествовао је на Међународном сајму туризма у Београду, гдје је успјешно презентована понуда и потенцијал Парка и општине Плујине. -Посјета штанду је била одлична, доста посјетилаца се управо интересовало за активан одмор у природи и на планини – саопштено је из ПП „Пива“.

Одржани су и бројни састанци са заинтересованим странама - појединцима и групама, туристичким агенцијама, туристичким водичима, локалним туристичким организацијама из Црне Горе, Србије и осталих земаља региона о успостављању заједничке сарадње.

Трећег дана Сајма штанд ПП Пива посјетили су чланови музичке групе Неверне Бебе, који су током прошле јесени у Парку природе Пива снимали спот за своју нумеру "Поред воде", за коју су рекли да је наишла на одличан пријем код публике. Њихово присуство на штанду је изазвало велико интересовање медија и посјетилаца Сајма. И како је најављено ова позната група ће током љета посјетити Плујине и одржати концерт.

Спеолози у Ђоковој леденици

Љубитељи зимског спелео туризма из наше земље али и из окружења – чланови ПСД „Јаворак“ из Никшића – Тања Шошић и Душан Вујић, као и њихов пријатељ из Хрватске Мирко Гаурина посјетили су Ђокову леденицу.

Они су на турно скијама започели своју авантуру са Заборја (поред магистралног пута Плујине – Никшић), гдје се налази главна и почетна инфо табла о самој пећини. На скијама су стигли до пећине, и уз помоћ алпинистичке опреме посјетили њене одаје.

Одушевљени пећином обећали су да ће је опет посјетити.

Конкурси за младе пјеснике

Центар за културу расписао је два традиционална конкурса за награде које носе имена Спасоја Паја Благојевића и Радула Жељка Дамјановића.

На конкурс за награду „Спасоје пајо Благојевић“ право учешћа имају пјесници који нијесу старији од 27 година из бивших југословенских република који имају рукопис необјављене збирке поезије. Првонаграђеном Центар за културу Плујине сноси трошкове штампања рукописа, а три награђена пјесника стичу право учешћа на 51. сусретима „Пјесничка ријеч на извору Пиве“, који ће се одржати 22. и 23. јула. На конкурс за награду „Радуле Жељко Дамјановић“ право учешћа имају ученици основних и средњих школа из Црне Горе. Учесници имају право да доставе по три пјесме, а жири ће додијелити три награде.

Оба конкурса су отворена до 12.07.2022. године.

Радове је потребно послати на адресу: ЈУ Центар за културу, Лазара Сочице бб 81435 Плујине са шифром и знаком за који су конкурс намијењени.

Сингл Неверних беба снимљен у Парку природе Пива

Група „Неверне бебе” представила је нови сингл „Поред воде”. Спот је снимљен у Пиви - Парку природе „Пива“.

Прелијепе кадрове забиљежио је Вук Протић. У споту се појављују Вељко Кузманчевић и Јелена Поповић

Аутор ове необичне нумере је Милан Ђурђевић. Он је, уз Ивана Влатковића, продуцент. Вокали су Ђурђевић, Тијана Сретковић и Јелена Пудар Марковић, клавијатуре свира Милан Ђурђевић, бас гитару Владан Влајко Ђурђевић, а гитаре Саша Ранђеловић Ранђа и Андреја Стојић.

Нови, осми студијски албум „Ходај” биће објављен средином марта, а већ 8. марта „Неверне бебе” у „Комбанк дворани” у Београду припремају концерт под називом „„Кад кажем Ми, мислим Љубав“”. Они ће на сцени бити у проширеном саставу, са ексклузивним гостима. Планирано је да концерт траје два сата. Биће приказани и амбијентални 3Д филмови које снима Тијана Сретковић, уз Јелену Пудар Марковић, пјевачица бенда.

Група 2023. прославља 30 година постојања.

Књижевна заједница (КЗ) "Владимир Мијушковић" из Никшића, најстарија асоцијација писаца у Црној Гори, обиљежава 54 године постојања, а учи Дана Заједнице одржана је изборна скупштина на којој је изабрано ново руководство. За почасног председника изабран је Душан Говедарица, један од оснивача КЗ, док је за председника изабран Спасоје Бајовић. Милош Кецојевић је директор издавачке дјелатности, Јован Драшковић секретар, док је председник скупштине мр Славко Милић.

"Изборна скупштина је одржана под туђим кровом. Ово под туђим кровом апострофирам јер немамо своје просторије, али имамо чврсто обећање Општине да ћемо и ми бити укровљени", истакао је Милош Кецојевић.

КЗ је за 54 године постојања објавило преко 650 наслова, различитих жанрова, црногорских и југословенских аутора.

"Ту су преводи и издања италијанских, румунских и јерменских пјесника и писаца, али и прве књиге младих стваралаца који су се афирмисали, управо у Књижевној зајед-

КЊИЖЕВНА ЗАЈЕДНИЦА "ВЛАДИМИР МИЈУШКОВИЋ"

Предсједник Бајовић, директор Кецојевић

Књижевна заједница Никшић (приватна архива)

ници", подсјетили су из Заједнице, коју је, далеке 1968. године основала група младих никшићких поета.

"Када Заједница обиљежава 54 године плодног књижевног рада својих чланова, издавачке дјелат-

ности и организовања бројних књижевних манифестација, можемо рећи да она представља незаобилазан сегмент културне сцене и црногорске књижевности", казао је Кецојевић. **С.М.**

ПРОЈЕКАТ ТУРИЗАМ, АДРЕНАЛИН И РАФТИНГ АВАНТУРА

Оснаживање сеоских домаћинстава

Још једна активност пројекта „Туризам, Адреналин и Рафтинг Авантура (Т.А.Р.А.)“ јесте оснаживање сеоских домаћинстава у општинама Плужине и Фоча за укључивање у сектор туризма.

На самом почетку ове активности организована су два догађаја - „Повезивање сеоских домаћинстава са пружаоцима услуга у области туризма“ у обје општине, који је окупио представнике сеоских домаћинстава из Плужина и Фоче, Општине Плужине и Општине Фоча, као и Парка природе „Пива“ и Туристичке организације општине Фоча, удружења рафтера, туристичке агенције Меандербуг и других туристичких оператора.

Представница Министарство економског развоја Анка Кујовић, упознала је представнике туристичких радника о корацима неопходним за регистрацију сеоског домаћинства, о бенефитима које регистрација доноси, попут могућности конкурисања за бесповратна средства која додјељују Министарство економског развоја, Министарство пољопривреде, шумарства

и водопривреде и друге релеватне институције.

Након организовања поменутих догађаја, одабрано је пет сеоских домаћинстава из обје општине која су подржана кроз пројекат и то: домаћинство „Сури“, домаћинство „Митрић“, домаћинство Митрић „Недајно“ Guest House Недајно, домаћинство „Радовић“, домаћинство „Живановић“.

Подршка овим домаћинствима је остварена кроз унапређење смјештајних капацитета, набавку опреме и мање инфраструктурне

радове. Такође, за свако домаћинство израђени су промотивни инфо флајери.

Оснаживање сеоских домаћинстава једна је од активности пројекта „Туризам, Адреналин и Рафтинг Авантура (Т.А.Р.А.)“ који спроводе Општина Плужине и Општина Фоча - Општина Фоча у сарадњи са Парк Природе Пива и Tourist organization of Foca/Туристичка организација Фоча, а финансира Европска унија у Босни и Херцеговини у оквиру Програма прекограничне сарадње ЦБЦ БиХ-МНЕ.

ИЗ УПРАВЕ ФИРМЕ „БАШ МЕТАЛИ“ ТВРДЕ ДА НА ГОРАНСКУ СВЕ ИДЕ ПО ПЛАНУ - МЈЕСТА ИМА ЗА 50 ЗАПОСЛЕНИХ

Ангажовано седам радника остали почињу крајем маја

Убившој Фабрици електрода компанија „Баш метали“ завршавају припремне радове за почетак производње. Како је за „Ријеч Пиве“ изјавио пројект менаџер Бранко Продановић „завршавају се грађевински радови, монтажа опреме за пелет је у средњој фази, ливница алуминијума и обојених метала у поодмаклој, а заврше-

ни су радови на водоснабдијевању и енергетској инфраструктури“.

– Све се одвија у складу с плановима. Већ је ангажовано седам радника који ће остати у производњи јер су изузетно добри. Пробна производња почеће крајем маја и очекујемо да ће бити расписан конкурс за око 50 радника. Наш је став да предност при запошљавању дамо

младим Пивљанима, јер знамо да су честити и вриједни људи. Из Никшића и других крајева биће ангажовани само стручњаци којих нема у Пиви, али очекујемо да ће млади Пивљани усвајати знања и временом преузети и те послове – казао је Продановић, додајући да има доста интересовања за запошљавање.

Он је казао да је ријеч о произво-

дима углавном намијењеним извозу, те да ће сировина за прераду алуминијума и обојених метала бити довољно у Црној Гори, односно од сакупљача секундарних сировина, јер се та роба тренутно извози.

-Наше мјесечне потребе су 50 тона бакра и 200 тона алуминијума, а према расположивим подацима из Црне Горе се извози знатно више тих сировина сваког мјесеца – казао је Продановић.

Осим прераде метала, на Горанску ће се, како смо раније објавили, производити и пелет, дрвна галантерија и стиropор, а већина тих производа такође је намијењена извозу.

Предановић каже да је ријеч о производима који се плаћају авансно, јер је тражња на тржишту изузетно висока.

-Довезли смо веома квалитетну италијанску опрему за производњу пелета и обраду дрвета, а ту је и ливница обојених метала челика, алуминијума и бакра. Циљ нам је да успоставимо производњу високог квалитета и по стандардима Европске уније.

-Сва производња, осим стиropора који ће бити на домаћем тржишту, је извозно оријентисана. Производи ће се извозити углавном у Италију,

Србију, једним дијелом у Швајцарску - нагласио је Продановић.

У Фабрици електрода производња је обустављена 2014. када је Електропривреда искључила струју због неплаћених рачуна, а наредне године Пореска управа увела је стечај због дуга за порезе и доприносе од скоро милион еура. Тада су 104

радника, остала без посла

Фирма „Баш метали“ је имовину једине фабрике електрода у региону купила на 17. огласу за 115 хиљада еура. Један од сувласника, Александар Божовић, казао је раније да је пун оптимизма у будућност фабрике и Горанска. Истакао је да су многе фабрике након одласка у стечај уништене, да је имовина отуђена, а да се то није догодило са ФЕП-ом.

-Пивљани су најбољи људи које сам досад сретао, јер је фабрика отишла у стечај, а нико ништа није отуђио, иако је било логично, иако је могао. Више сам него позитивно изненађен њиховим

домаћинским односом према овој фабрици. Они су ово домаћински чували и мора да буде људски и коректни однос према њима и они ће први бити понуђени да раде за свако мјесто за које буду имали адекватну квалификацију да раде. Хвала им како су је сачували. На располагање ће им бити и убудуће - поручио је Божовић.

Б.Т.

Бранко Продановић

У ПОСЈЕТИ ВИТАЛНОМ ДОМАЋИНУ МИЛУ ШАШОВИЋУ (75)

Пивска енклава никла у Комуници

Комуница код Даниловграда – заселак Новог Села, стјециште је данас неколико пивских породица, које граде дивне комшијске односе и свакодневно помажу једни другима. Први је у Комуници кућу сарадио покојни Илија Баланџић, још осамдесетих година прошлог вијека, а потом су полако пристизали остали. Комуница се налази с десне стране булеvara ка Даниловграду, десетак километара од Подгорице. Тик уз булевар кућу је саградио др Миро Блечић из Сељана, а само стотињак метара даље, уз уску макадамску цесту која води до булеvara налази се кућа Кате Мијовић (рођена Цицмил из Шарића). Први јој је комшија Милан Шашовић са Пишча, а кућа тог пензионера и врсног мајстора препознатљива је по дивној каменој огради и фасади и увијек уредном дворишту. Миланов блиски рођак Миле Шашовић, власник је сљедеће куће у низу, а потом слиједи кућа Смречана Тадића. Недалеко од те царе коју мјештани у шали зову Пивска улица, кућу је саградио и Милошевац Саво Ребић...

Крајем марта диван сусрет Пивљанима имали смо у авлији Мила Шашовића, који је одлучио да настави градњу куће започету још 2005. године.

– Није се могло много, кренуо сам тада од подрума, па сам посустао, а онда успио да озидам спрат и излијем плочу. Мала примања нијесу ми омогућила да овај посао брзо завршм, а сада су Богу хвала, ћеца изашла на пут и хоћу да поставим јапију и покријем кућу, а потом виђећемо – прича Миле, док очекује да му стигне цемент, лим, греде и

Миле Шашовић

остали материјал.

Овај седамдесетпетогодишњи пензионер, још је вриједан и врстан је мајстор, као и његов рођак и први комшија Милан који му је доста помогао током градње куће у Комуници. И Милан и Миле вјешти су за разне грађевинске послове, а и њихови очеви Милија и Радош, били су познати у Пиви као врсни мајстори.

Миле прича да му је велика подршка зет Саво Ребић (супруг Милове кћерке Наде), као и Савова четири сина – средњошколци Иван и Саша и основци Бајо и Лука.

– Саво ми помаже кад год може, као и његови синови, односно моји унуци. Вриједна су то ћеца, а Саво их превише форсира, па ми је понекад и жао. Осим што иду у школу

Милан Шашовић

раде и на имањима, овдје у Комуници, а љети у Милошевићима – каже Миле и додаје да поред четири Ребића има још деветоро унучади.

-Најстарији унук ми је Иван Ребић који ће брзо напунити осамнаест година, а најмлађа унука има тек мјесец дана. Имам два сина и три шћери и задовољан сам. Синови ожењени, шћери удате и сви раде и сви су здраво. Мислим да је то највећи успјех у животу, каже Миле који је готово цијелог живота уз редован државни посао нешто и „мајсторисао“.

Прве мајсторске подухвате почео још као основац, када је у Озрићима живио код очеве тетке Марије Симоновић и уз помоћ старијих мајстора успио да попатоси њену кућу.

- Тетка је са Дукла доћерала даску од једне старе бараке, а око куће је било много багремова. То је био материјал од којег сам, уз савјете једног старијег мајстора 1960. године попатосио теткину кућу. Она је хтјела да ми препише имање, али ја то нијесам дао. Рекох јој, тетка кад би остао на овој земљи, оженио се и добио дијете, не бих се осјећао добро. Чини ми се да се то дијете на кашље да бих мислио да су ме Симоновићи проклели, јер сам узео имање – прича Миле, додајући да је послјије основне и средње школе уписао Економски факултет у Титовграду, положио половину испита и напустио студије, јер се наљутио на професорицу математике, која му упркос томе што је имао довољно бодова, није хтјела дати шестицу.

-Нијесам брате волио математику, наљутио сам се и отишо у војску, а потом се вратио у Пиву и почео да радим некадашњем СИЗ-у здравства који је касније преименован у Фонд здравства.

-У пензију сам отишао са 37 година стажа, јер сам се наљутио на директора Фонда здравства Кенана Храповића који је хтио да сав терет посла падне на мене. Имам свега 320 еура пензије, а супруга Јованка са 40 година стажа у трговини прима 150. То је за нас двоје доста и ако успијем да покријем ову кућу, омалтеришем зидове и завршим купатило,

Куће Шашовића у Комуници

зимоваћу овдје, доћи ћу из Плужина Јовањдана, када традиционално обиљежимо крсну славу и остаћу до маја. Ако не успијем, ваљаће ова кућа дјеци ваљда – прича Миле уз осмјех, додајући да је виталан јер стално ради и „не предаје се“.

-Био је један доктор из Никшића који је петнаестодневно долазио у Плужине у фонд због боловања и других послова везаних за Фонд здравства. Е тај доктор сваки пут кад дође у Плужине, погледа у мене и каже некаку дијагнозу – те блијед си, те не изгледаш добро, те ово ти је те оно ти је, а ја вазда пребаћим на шалу. Богами да сам му повјерово давно би се разболио и можда не

бих био жив данас. Чини ми се да не радим и да легнем три дана да четврти дан не бих могао устат из постеле. Рад је најважнији за здравље и живот – каже Миле.

У сред наше приче стиглош два камиона а он и сви присутни (Милов брат Вељо, рођак Милан, унук Иван, комшија Веско Ристић) скочише да дочекају возаче и истоваре грађевински материјал. Нићи ће брзо кров, а вјерујемо и да ће по Јовањдану, Миле са супругом Јованком доћи из Плужина у Комуницу. То свакако није карта у једном правцу, јер Пива и Мила и све остале Пивљане зове да јој се враћају док су живи и макар љета проводе у завичају...

Саво Ребић са сином Луком

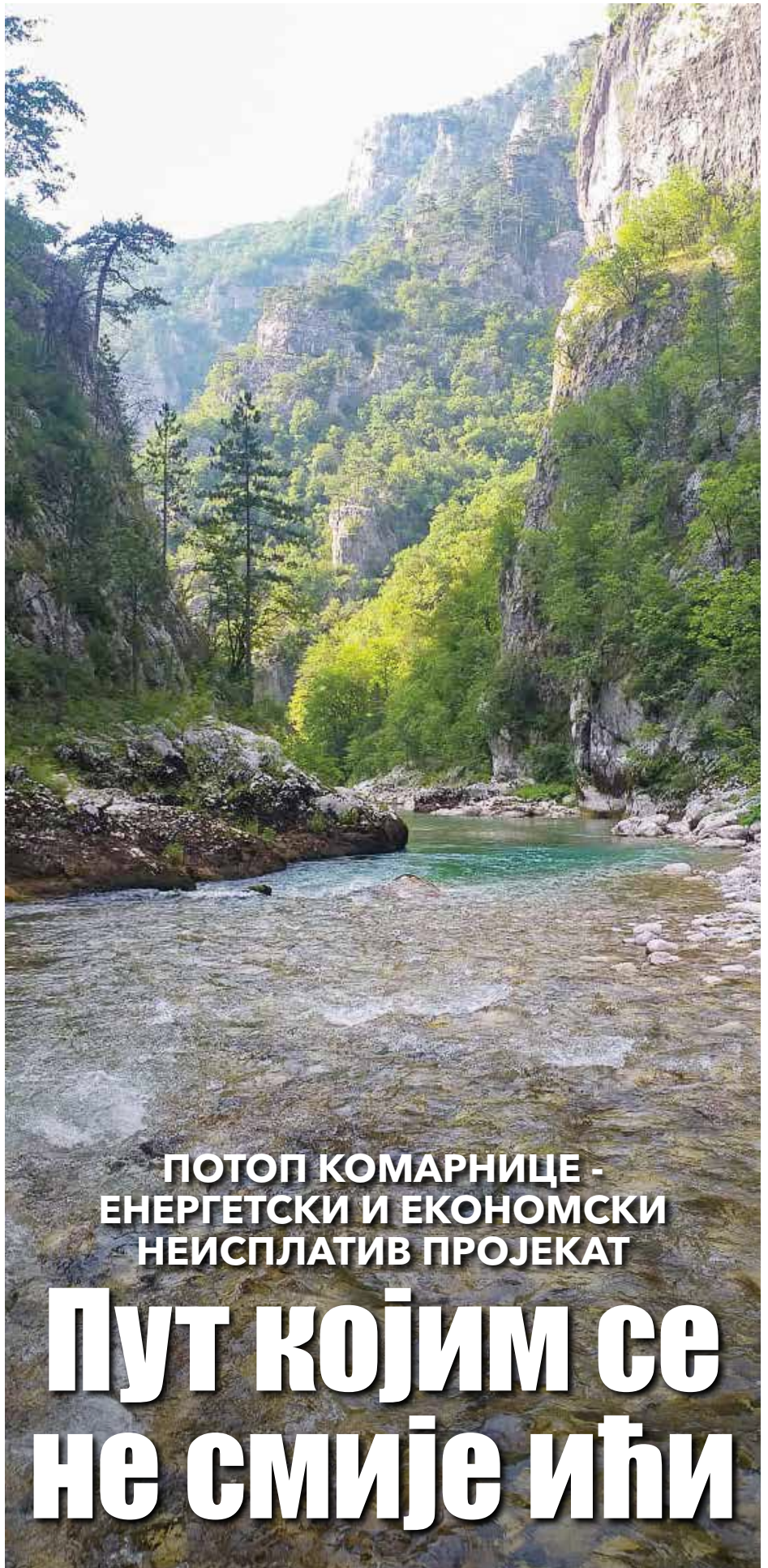
Утоку је борба за очување природних вриједности кањона Комарнице, којег Електропривреда Црне Горе (ЕПЦГ) планира да претвори у вјештачку акумулацију налик Пиви, а исход је неизвјестан. ЕПЦГ промовише овај пројекат као велику капиталну инвестицију која ће, тврде, Црној Гори донијети новац када брана буде изграђена, а општина Шавник ће, кажу, постати водећа туристичка дестинацију. Са дуге стране, стручњаци и борци за природу упозоравају да би грађани и грађанке Шавника и Црне Горе остварењем овог пројекта изгубили много више него што би добили.

Проблем пројекта ХЕ Комарница

Не промовише се у Црној Гори први пут енергетски пројекат који није у интересу јавности. Добро је познато како су мини хидроелектране (МХЕ), промовисане као савршен модел за прављење струје, те како су ЕПЦГ и Влада Црне Горе заробиле у цијеви неке наше ријеке, а и како се на крају одустало од даљих изградњи МХЕ након притиска јавности и велике штете која је већ нанијета. Тако и сада ЕПЦГ и Министарство капиталних инвестиција, промовишу пројекат ХЕ Комарница - као да ће то спасити Црну Гору и учинити је енергетски самосталном државом која ће живјети од извоза струје.

Овај вртоглаво скупи експеримент, који би Црној Гори донио свега три до четири посто од укупне производње енергије, у ствари је већ застарјео. У многим развијеним земљама не раде се више слични пројекти. За много мање новца ЕПЦГ би могла добити потребну енергију, инвестирањем у поуздане системе који се ослањају на сунце или вјетар. Такви, пажљиво осмишљени пројекти прилагођени природи могли би донијети много више струје Црној Гори, а притисак на животну средину би био знатно мањи.

Чини се да је кључни разлог због ког ЕПЦГ гура овај енергетски

**ПОТОП КОМАРНИЦЕ -
ЕНЕРГЕТСКИ И ЕКОНОМСКИ
НЕИСПЛАТИВ ПРОЈЕКАТ**

**Пут којим се
не смије ићи**

ОВАЈ ВРТОГЛАВО СКУПИ ЕКСПЕРИМЕНТ, КОЈИ БИ ЦРНОЈ ГОРИ ДОНИО СВЕГА ТРИ ДО ЧЕТИРИ ПОСТО ОД УКУПНЕ ПРОИЗВОДЊЕ ЕНЕРГИЈЕ, У СТВАРИ ЈЕ ВЕЋ ЗАСТАРЈЕО. У МНОГИМ РАЗВИЈЕНИМ ЗЕМЉАМА НЕ РАДЕ СЕ ВИШЕ СЛИЧНИ ПРОЈЕКТИ. ЗА МНОГО МАЊЕ НОВЦА ЕПЦГ БИ МОГЛА ДОБИТИ ПОТРЕБНУ ЕНЕРГИЈУ, ИНВЕСТИРАЊЕМ У ПОУЗДАНЕ СИСТЕМЕ КОЈИ СЕ ОСЛАЊАЈУ НА СУНЦЕ ИЛИ ВЈЕТАР. ТАКВИ, ПАЖЉИВО ОСМИШЉЕНИ ПРОЈЕКТИ ПРИЛАГОЂЕНИ ПРИРОДИ МОГЛИ БИ ДОНИЈЕТИ МНОГО ВИШЕ СТРУЈЕ ЦРНОЈ ГОРИ, А ПРИТИСАК НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ БИ БИО ЗНАТНО МАЊИ

и економски неисплатив пројекат то што је једини пут који знају застарјела хидроенергетска стратегија, те што руководство ЕПЦГ не умије да се прилагоди потребама ових времена, или нема капацитета да учи и да развија модерне, енергетски много ефикасније пројекте који су прилагођени здрављу - и људи и планете. Бројне земље сјеверне и западне Европе које имају много мање сунчаних сати годишње производњу енергије полако преусмјеравају на соларну. Земљама у развоју, каква је и наша Црна Гора, нуде се застарјеле технологије производње енергије, које се често базирају на аргументима уображених инжењера, да соларна технологија из неких чудних разлога код нас не може да заживи, те да је Комарница капиталан пројекат. Технологија из дана у дан напредује. Дошло је вријеме да се не мора бирати између нетакнуте природе и енергије. Може се и има се право на обоје!

Ако ЕПЦГ већ жели да створи енергетски независну Црну Гору и да је претвори у извозника електричне енергије, зашто онда ЕПЦГ није изградила вјетроелектране Крново и Можура које су коштале мање а дају више електричне енергије од планиране ХЕ Комарница, а при томе су ово били једноставнији и исплативији пројекти? Умјесто да сама гради ова постројења, дала их је приватним инвеститорима.

ЕПЦГ на пројекат ХЕ Комарница заправо гледа као на експеримент. То потврђује чињеница да је узводно од мјеста предвиђене бране потврђена и описана сеизмолошка пукотина - понор дужине око 1.5 км - за коју се још увијек не зна како ће бити регулисан, и гдје ће огромна количина воде која буде отицала кроз понор избијати.

У Елаборату о процјени утицаја ХЕ Комарница на животну средину форсира се и прича о огромном туристичком потенцијалу акумулације у кањону Комарнице, позива се на број туриста који посјете Плужине. Међутим, туристи који преспавају у Плужинама не долазе због акумулације, већ због нетакнутог кањона Таре, пространих Пивских планина и Дурмитора. Акумулација која личи на све остале у Европи неинтересантна је туристима, а дивљи кањони изазивају дивљење.

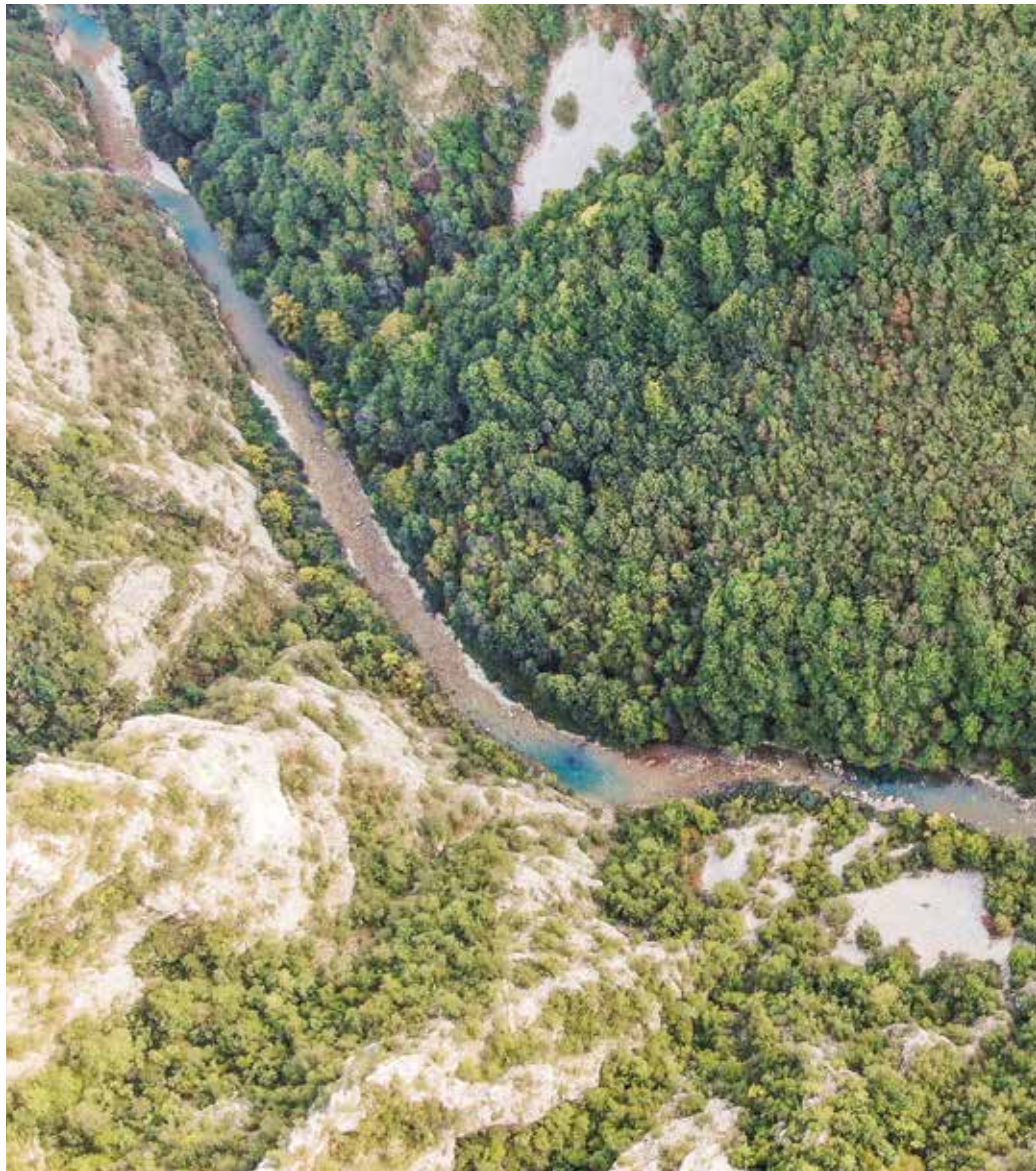
Црна Гора је планетарно позната по кањону Невидио. Само због овог дијела Комарнице, Црну Гору сваке године посјети најмање 3000 људи. Комарница припада зони са основним сеизмичким интензитетом од 7 степени Меркалијеве скале (МСЦ), а планирана ХЕ Комарница са собом носи и скоро свакодневне земљотресе, што би утицало и на Невидио. Тешко ће љубитељи кањона и дивље природе долазити у кањон какав је Невидио, ако тамо буде подрхтавала земља због акумулације, и падало камење са велике висине, гдје падање камена величине ораха може да буде од изузетне опасности по живот посјетилаца кањона..

Изградњом ХЕ Комарница не би био уништен само овај кањон, нити би изумро само један од предјела најбогатијих ендемичним и другим биљним и животињским врстама, већ и један концепт одрживог, здравог туризма који се заснива на кањонингу.

Стварне вриједности кањона Комарнице

Зашто је важно са становишта биодиверзитета сачувати Комарницу? Неки кажу да је данас Комарница потпуно неискористива од стране човека, да као дивља ријека и кањон ничему не служи, да ништа не пружа. Међутим, на кањоне се не смије гледати као на вертикалне пустоши на чијим високим стјеновитим зидовима, које је ријека обликовала милионима година, ништа не живи. Истина је супротна!

„Ријечни кањони су изузетно сложени мозаици микро екосистема

на великим нагибима, са великом разноликошћу еколошких фактора, али и високим степеном изолације индивидуа, популација, врста и животних заједница, што за последицу има стварање уско распрострањених (ендемичних) биолошких система. Кањони, што је најбитније, пружају могућност да се на том веома малом простору, који представља велики еколошки мозаик, индивидуе и популације брзо премјештају из једног екосистема у други, сходно промјени климатских фактора, што им омогућава преживљавање екстремно неповољних услова.

У еколошком мозаику кањонских екосистема, и у данашњим макроклиматским условима, налазе могућност егзистенције како топлољубиве (врсте из периода између ледених доба), тако и хлад-

нољубиве врсте, чинећи тако кањоне попут Комарнице неупоредиво најбогатијим центрима ендемичних и реликтних популација, врста и животних заједница.

Кањон Комарнице природа је стварала кроз дугу историју током протеклих око 30 милиона година. Заједно са свјетлошћу, топлотом и вјетром, Комарница је обликовала и живе системе кањона, утискујући им сопствени јединствени печат. Процент ендемичних врста односно популација у пукотинама стијена кањона слива Дрине (Комарница, Пива, Тара), пење се до 50%, што је најзначајнија потврда реликтног (прадавно бројно а данас ријетко) и рефугијалног (уточиште) карактера њихових животних заједница и еколошких система у цјелини.” - наглашавају професори Радомир Ла-

кушић и Сулејман Реџић, у раду из 1989. године, који је настао на основу њихових али и ранијих истраживања врсног пивског и балканског ботаничара Вилотија Блечића, чија кућа је била надамак Комарнице.

Станишта попут Комарнице, Мораче, Таре, некадашње Пиве имају посебну, веома важну вриједност међу екосистемима зато што управо ова мјеста представљају уточишта биљним и животињским врстама за вријеме климатских криза. Управо кањони су биле тачке из којих је живот опет почео да се шири по Европи након посљедњег леденог доба! Ова станишта данас зовемо врућим тачкама биодиверзитета, која обилују ендемским, ријетким, угроженим и реликtnим врстама. У кањону Комарнице и данас живе разне ријетке, посебне врсте које су ту још од прије

леденог доба, а од њих су у кањонима настале и нове врсте, од којих неких нема више нигдје у свијету. Такав је Пивски звончић, који још опстаје у Комарници, пошто је своје станиште у кањону Пиве изгубио када је потопљен. Блечић је овој бијци и дао име пивае. И друге врсте носе имена пивае, али и дурмиторае или чак комарницае! Блечићеви, а касније и Лакушићеви и Реџићеви радови којима описују Комарницу пуни су ријечи као што је „величанствен” и „драгуљи природе” којима описују постотак ендемизма у кањону, наглашавајући изнова вриједност и богатство врста и биљних заједница које су захваљујући кањонима опстале до данас.

Сами поглед на кањон Комарнице даје слику јединственог дивљег подручја, гдје се у исто вријеме виде ви-

соки борови који штрче из камена и густе богате шуме липе и јавора које прекривају терасе кањона, модроплава боја ријеке, стрмоглаве литице прекривене ријетким врстама које расту на стијенама...

Кањон Комарнице према стручњацима има огроман спелеолошки потенцијал, тј велику бројност, морфолошку разноврсност и биолошко богатство пећина и јама. Ове пећине врве од малих ендемских животиња, али и слијепих мишева. Сви слијепи мишеви заштићени су у Црној Гори. Видра, дивокоза, сури орао као и десетине других врста сисара, птица, водоземаца, гмизаваца, и стотине мање атрактивних инсеката и других бескичмењака у кањону Комарнице налазе своје уточиште. Ту, у том недирнутом подручју, могу да предахну док се човјек безобзирно односи према приступачним шумама, ријекама и ливадама наших планина.

Јединствене заједнице биљака које живе и опстају само на стијенама и сипарима, које додатно дају особит изглед овом кањону, а веома су значајни природни системи пуни ендемичних, ријетких и угрожених врста, били би најугроженији изградњом бране, јер би углавном биле потопљене.

Воденим и полу-воденим врстама пријетио би потпуни нестанак, што је посебно кобно за оне остатке некадашњих великих популација које су живјеле у сливу ријеке Пиве, а преживјеле су пошто су наставиле живот у Комарници. Да не помињемо друге врсте којима човјек често даје никакву вриједност само зато што нијесу харизматичне, а заправо омогућавају да природа, самим тим и човјек, буде здрава.

Неко подручје је здраво онолико колико су шуме, ријеке и ливаде тог подручја у балансу, а њихово здравље огледа се у броју врста животиња и биљака које су обликовале те системе милионима година, а који и данас на њима почивају. Бројне врсте које живе у Комарници неће моћи да побјегну из овог кањона и живот започну негдје другдје. Све наведено је само фрагмент стварне слике природе Комарнице, о

којој, чињеница је, не знамо много, јер је ово пространство и дан данас већим дијелом неистражено. Упркос неистражености, то мало што знамо о Комарници било је довољно да неки њени дјелови буду проглашени заштићеним на локалном и европском нивоу!

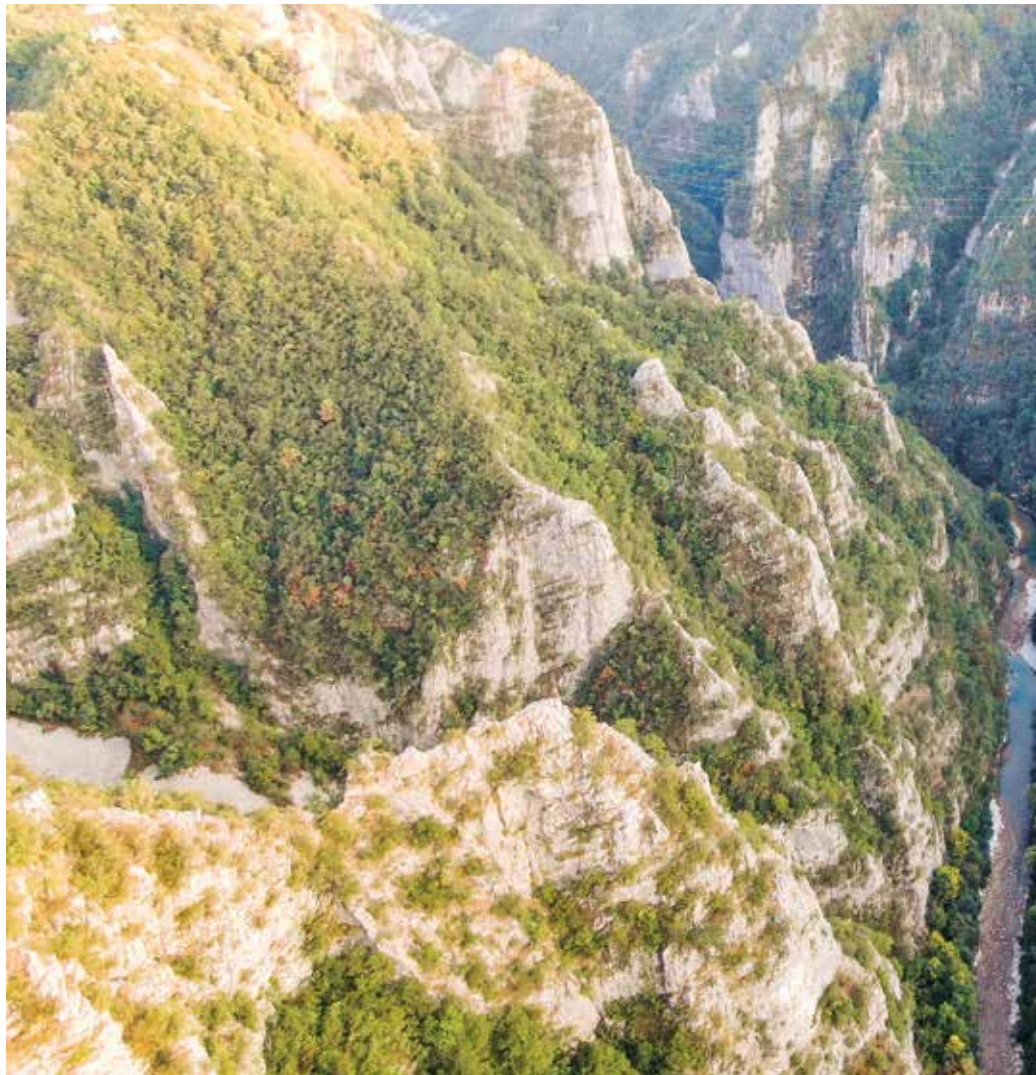
Један дио Комарнице је 2017. године проглашен заштићеним подручјем - парком природе, заједно са Драгишницом. Некадашњи кањон Пиве и Комарница 1969. године проглашени су спомеником природе, а кањон Комарнице номиниран је за Емералд подручје, што значи да га одликује висока биодиверзитетска разноврсност. Према критеријумима Европске уније дјелови Комарнице требало би да буду проглашени Натура 2000 стаништима.

Кањон Комарнице је дио кључног биодиверзитетског подручја Дурмитор. Чак су и стручњаци из УНЕСЦО препознали високу вриједност кањона и од цијеле околне Дурмитора предложили да велики дио Комарнице буде припојен националном парку Дурмитор и УНЕСЦО баштини! Општина Шавник је, међутим, то одбила.

Ово није први пут да у Црној Гори једне године неко подручје буде проглашено вриједним и заштићеним, а да се у наредним годинама на том подручју планирају остварења пројеката који потпуно бришу ове вриједности и обесмишљавају њихову заштиту.

„Кањони нијесу само геоморфолошки феномени већ веома специфичне гео биоценозе у којима су на посебан начин интегрисани физички, хемијски и биолошки системи кроз дугу револуцију живота од уздизања Динарида до данас. Биљне заједнице кањона, изграђене од ендемичних биолошких система из периода прије, током и након ледених доба, су најдрагоцјенији живи документи еволуције живог свијета, те им треба посветити посебну пажњу у организацији заштите природе.” - ово је још 1972. Написао Радомир Лакушић, који је био један од највећих балканских ботаничара.

Већина података о Комарници прикупљена је прије више деценија,

а истраживања су још тада препознала високу вриједност овог кањона. Са друге стране, у прошлости су бројни кањони Европе потопљени, због чега кањони Комарнице, Таре и Мораче данас имају непроцјењиву вриједност за цијелу Европу, па и свијет!

ХЕ Комарница и климатска криза

Пети извјештај Међувладиног панела о промјени климе (ИПЦЦ АР5, 2014) упозорава да је регион земаља Медитерана изузетно рањив усљед промјена климе и да ће у будућности бити подложан вишеструким изазовима и системским ломовима усљед климатских промјена, уз напомену да су неки од оцекиваних поремећаја климатских параметара у региону Западног Балкана изнад глобалног просјека, као што је случај са порастом просјечне температуре

ваздуха.

Како су у код нас већ осјетне климатске промјене може се видјети и на примјеру из 2017: ХЕ Пива и Перућица произвеле су дупло мање енергије због знатно оскуднијих падавина од уобичајених, али и због лошег управљања водама у Црној Гори. Према бројним истраживањима интезитет климатских промјена ће засигурно да расте, што је још један од разлога зашто хидроенергија више није поуздан извор енергије, а хидроенергетски објекти неће моћи да буду тзв. батерије као некада.

У исто вријеме, због специфичности и услуга које пружају – еколошких, друштвених и економских - биодиверзитетски богата и очувана подручја доприносе прилагођавању људи и природе новим климатским условима, доприносе ублажавању климатских промјена и представљају „природна рјешења” у борби против климатске кризе.

Потреба за струјом је реална, а доступна зелена одржива рјешења су потпуно занемарена

Апсолутно смо сагласни да би Црна Гора требало да производи електричну енергију, и немамо ништа против намјере ЕПЦГ да повећа производњу електричне енергије и остварује велике профите на њеном извозу. Међутим, за новац који се планира за ову екоцидну инвестицију, могли би да бирамо нова модерна енергетска рјешења, а не да остајемо у прошлости форсирајући хидроенергетику.

У 21. вијеку, када је технологија толико напредовала и када експерти држава предводница у производњи енергије на тацни нуде рјешења, сматрамо да је непромишљено да жртвујемо тако вриједан кањон ради

свега три, четири одсто енергије коју производимо. Кањон, вода и оно што они заједно граде незамјењиво је. Једном изгубљен кањон не може се вратити, а тих неколико процената енергије може да се добије на други начин. Проблем је тај што ти други начини захтијевају мало више труда, мало више пажње и прорачуна, заправо захтијевају излазак из сигурне зоне комфора у ком ЕПЦГ дуго ужива. Проблем је и то што смо ми као друштво навикли да идемо утабаним стазама, путем наизглед лакшим, а имамо отпор према свему што је ново и модерно, јер захтијева више рада, учења и размишљања.

ЕПЦГ, након затварања КАП-а, производи не само довољно електричне енергије за домаће тржиште већ успијева и да извезе значајан вишак, чиме остварује велики профит. Према томе, Црна Гора и њени садашњи и будући грађани неће остати без струје ако се не изгради

Комарница, али хоће без једног од најљепших кањона Европе.

Укупни трошкови градње ХЕ Комарница који ће по плану трајати најмање 7 година (по процјенама европских стручњака и више од 10 година) знатно су потцијењени јер су засновани на непотпуној документацији, при чему су процјене цијене инвестиције урађене 2020. године, прије скока цијена грађевинских и осталих материјала. Али, чак и да се прихвати као реална процјена да ће инвестиција износити 260 – 290 милиона еура, за тај износ се могу за знатно краће вријеме изградити соларне електране укупне снаге од 400MW, јер градња једног мегавата кошта око 700.000 еура. По друкчијим прорачунима, соларни панели површине око 1.5 км² производили би исту количину енергије као ХЕ Комарница. С друге стране, овим средствима могу се изградити вјетроелектране укупне снаге од 187MW, гдје би улагање у градњу једног мегавата вјетроелектране износило око 1,5 милиона еура, дупло више него за соларну, али пошто она током године може да произведе дупло више струје него ХЕ Комарница, и ова инвестиција се много више исплати.

Инвестирањем у застарјелу опрему, како би се ријешили губици на мрежи који су чак два пута већи од производње ХЕ Комарница, а чију реконструкцију ЦЕДИС свакако планира да покрене до 2024. године, смањили би се дефицити у енергији.

Све ове зеленије и одрживије опције су Црној Гори доступне сада, зато је непромишљено и размишљати о уништењу једног од пет највриједнијих кањона Европе. Улагање у зеленије, модерне енергетске стратегије финансијски би подржали разни велики европски и други фондови, који више не улажу у проблематичне, застарјеле хидроенергетске пројекте. На крају, ми као друштво треба да изаберемо своје право на обоје - ријеку и њихове кањоне и модеран, зелени енергетски систем.

Јелен ПОПОВИЋ,
Црногорско друштво еколога
Фото: Дејан ЛАЗАРЕВИЋ

СРЕТЕН МИЛОСАВОВ ЦИЦМИЛ (1944 - 2022)

Својим примјером ђаке је учио да буду честити људи

Дугогодишњи учитељ, истакнути просвјетни и друштвено-политички радник Сретен Цицмил преминуо је 24. марта 2022.

Сретен је рођен 1944. године у селу Столац. Основну школу је завршио у Смиријечну и Плужинама, а учитељску у Фочи.

Свој просвјетни пут започео је у Смиријечну, у подручном одјељењу ОШ Тодор Топаловић, касније Браћа Топаловић. Затим је прешао у подручно одјељење на Горанску, гдје је остао до пензионисања.

Изабравши частан и узвишен позив просвјетног радника, Сретен је према својим ученицима имао родитељски однос. Безгранично их је волио и пазио. Увијек активан, радозналост духа, спреман да испроба ново, Сретен је своју љубав према дјецы, колегама и омладини испољаво у константном раду, развијању и унапређивању васпитно-образовног рада гдје год је радио. Одговоран и предан послу просвјетног радника, постигао је изванредне резултате. О томе свједоче високе оцјене и признања, али најбољи доказ су успјеси његових ученика у даљем школовању и животу. Међу њима данас има људи разних занимања и сви су они у свакој прилици исказивали поштовање свом учитељу, који их је учио, не само вјештини читања и рачунања, већ их је примјером подучавао да буду поштени и честити људи.

Сретен је био и истакнути друштвено-политички радник у својој општини и шире. Не само што је радио као просвјетни радник, дао је и велики допринос за мјеста и људе гдје год је живио и радио. Интересовања су му увијек била широка, знање и умијећа велики, а љубав за омладину и рад са њима

Сретен Цицмил

непресушан, тако да је дуги низ година био и домаћин и кустос у Кули Лазара Сочице, гдје је дочекивао многе ТВ екипе и људе жељне сазнања о чувеном пивском војводи, промовишући културну баштину и историјску традицију, не само Горанска, него и читаве Пиве, коју је неизмјерно волио и остао јој вјеран до самог краја.

Лик и дјело Сретена Цицмила остаће заувјек сачувано у сјећању колектива Образовног центра, ге-

нерација ђака и њихових родитеља и биће упамћено по људскости, подршци и љубави коју је нештетно дијелио свима.

Сретеновим наследницима треба да служи на понос и част што је успио да у срцима свих који су га познавали и дружили се са њим себи још за живота изгради најљепши споменик, саздан од поштења и љубави.

(Преузето са ФБ странице плужинског Образовног центра)

Ђорђије Ђоле Богдановић, од оца Радована и мајке Јоване Јоше рођене Нишић, је рођен је 3 марта 1938 у Пишчу, општина Плужине у Црној Гори, у традиционалној горштакској пивској и црногорској породици, као други од четири сина.

За вријеме пете офанзиве у Другом свјетском рату остао је без оца, одрастао је у породици са мајком и браћом Михаилом, Војиславом и Илијом, као и са очевим стрицем Стеваном и стриним Видосавом. На свог ђеда Стевана Ђоле је био посебно поносан, јер је био изузетно цијењен човјек у Пиви, а допринио је да се Ђоле и његова браћа подигну, васпитавају и школују и постану угледни и цијењени људи. Прва четири разреда основне школе Ђоле је завршио је у родном Пишчу, а основну школу у Црквичком Пољу. Средњу геодетску школу завршио је у Титограду, након чега се уписује на Геодетски факултет Свеучилишта у Загребу, ђе је дипломирао 28 марта 1966 године и стекао стручно звање – дипломирани инжењер геодезије.

Прво посао му је било у општини Плужине, ђе је радио као референт за грађевинске и комуналне послове од 1966 до 1968 године. Затим одлази у Никшић у грађевинско-индустријски комбинат „Црна Гора“, у коме је радио као инжењер оперативац на изградњи пруге Београд – Бар и пута Рожаје – Тутин од 1968 до 1970 године, након чега бива постављен за шефа катастра у Никшићу, ђе ради до 1973 године. Након тога прелази у Геодетску управу СРЦГ у Титоград, ђе је радио као савјетник за топографско-картографски премјер. Формирањем Дирекције за некретнине и касније Управе за некретнине прелази да ради у ту институцију, и и њој обавља одговорне дужности и ту остаје до пензије 2004. године. Током своје богате каријере радио је на трасирању путева у општинама Никшић, Плужине, Жабљак, Колашин, Мојковац, Бијело Поље, Беране и Рожаје, као и неким приморским општинама. Један од његових значајних пројеката у родној Пиви је изградња пута од Плужина преко Крушке до Трсе,

**ЂОРЂИЈЕ БОГДАНОВИЋ,
ДИПЛ. ИНГ. ГЕОДЕЗИЈЕ (1938-2021)**

Дођи драги, немој крадом, но Ђоловом кривом џадам

његов наставак до Црквичког поља, као и других путних праваца у дурмиторским општинама Плужине, Жабљак и Шавник. Касније је и настала пјесма која се пјевала на игранкама и сијелима „Дођи драги, немој крадом, но Ђоловом кривом џадам“.

Као врсни геодета и инжењер са дугогодишњим искуством био је именован за члана Државне комисије Црне Горе за границе, за члана Комисије за одређивање граница морског добра, као и Комисије за ревизију граница Националног парка „Дурмитор“.

Био је велики љубитељ природе, заљубљеник у Пиву, Дурмитор и Црну Гору, па је након пензионисања од стране Завода за заштиту природе Црне Горе био ангажован, као геодета и картограф на више пројеката и изради студија о прог-

лашењу појединих простора Црне Горе заштићеним објектима природе од којих су најзначајнији: Национални парк „Црногорске Проклетије“, регионални паркови- паркови природе „ Пива (Маглић, Вољујак и Биоч)“, планински масив Комова, Драгишница и Комарница, споменик природе – брдо Спас код Будве, поједине плаже на Црногорском приморју и други. Објавио је и више стручних радова у домаћим часописима, а учествовао је и на симпозијумима, конференцијама и конгресима из геодетске и еколошке струке. Волио је друштво у коме је увијек био омиљен, уважен и поштован. Био је један од иницијатора и оснивача удружења и клуба Пивљана у Подгорици. Волио је спорт, шах и фудбал а поготово кошарку и био је поносан на свог унука Богдана, једног од најбољих европских кошаркаша, који сада успјешно игра у НБА лиги у Америци.

Ђоле Богдановић је преминуо 25 новембра 2020. године у Подгорици. Сахрањен је у селу Пишче у својој родној Пиви.

Његовом смрћу црногорска геодетска струка, као и укупна друштвена заједница остала је без великог ствараоца и прегаоца. Његова хуманост, добротинство, поштење, господство, стручност, одговорност, искрено пријатељство, најљепше људске особине и врлине, као и несебична љубав према Пиви и Црној Гори су најљепши и најтрајнији споменик који је себи за живота подигао и оставио својој породици, сарадницима и пријатељима.

Припремио: Др Златко Булић

Ђорђије Ђоле Богдановић

ВИЛИНЕ КОСЕ

Сваки дјед има легенде и приче за своје унуке.

Мени је најдража прича што сам је чуо од мога брата Вељка, коју је њему док је био мали причао наш дједа Илија, кога су сељаци, због лијепог причања и њему својственог понашања, звали Конзул.

Дјед Илија је Вељка изводио у пространу планину, да чобанују по Тодорову долу, испод најљепшег брда на свијету Пруташа.

Некада давно по овој планини са чобанима и чобаницама друговале су и нагоркиње виле.

Планинкиње виле најрадије су су играле коло око горског извора на највишем дијелу планине у чијој су бистрој води огледале своја умилна вилинска лица и златнодуге расуте косе. Пјевале су милопојне пјесме да би намамиле чобане и одвојиле их од враголастих и по љепоти вилама равних чобаница.

Чобанин Тодор, висок ко планина, лијеп ко планински цвијет, снажан и поносит као орао са горских висова, добар ко дјевојачка душа, чо-

банска дивота, оличење снаге, извориште људске доброте, волијаше љепотицу међу чобаницама, танковиту, црнокошу и милооку чобаницу Ружицу. Бијаху пар чијој љепоти и љубави завиђаху и богови. Криво бијаше предводници вила, да Тодор више воли Ружицу и од најљепших вила. Узалуд је расплитала дуге вилинске златом посуте косе, пјесмом истицала свој умилни глас, игром се издвајала међу својим другима.

Тодор, пун снаге и крјепости, умилат ко јагње, покретан ко планински вихор, бијаше опијен чобанском здравом љепотом своје изабранице, њему најдраже и најљепше, ко планински цвијет лијепе чобанице Ружице. Није марио за виле и њихове позиве да дође у вилинско коло.

Увријеђене и разљућене, планинске виле, спремише освету равну њиховом бијесу и сујети.

На крилима дигосхе, горостасног Тодора, у небеске висине и бацише га на највише камене хридине, о које разби своје, од младости набреле, груди.

Ту камену громаду од тада народ

назва Груда.

Тодорово тијело, стропошта се низ планинске литице и заустави се у усијеку између окомитијех стијена.

Када је Ружица, са чобанима, пронашла скрханог и сможденог свог планинског орла, тако је жалобитно процвијела да и хладне стијене пропишташе и исциједише из студеног камена сузе жалоснице, пуне бјелине и горког очаја, а високи зајецаше.

Од тада потече извор из којег вода излази у налетима као људски јецаји.

Извор прозваше Пиштет.

Ружица побјеже у најтамнији, клеком обрасли дио планине, да нико не види њезину неизмјерну бол и како нестаје њена дјевојачка љепота, од туге и жалости, за најдражим, за својим Тодором. Узалуд су је чобани дозивали и тражили да је утјеше. Нестајала је Ружица све дубље и дубље у планини и повремено се чуо само њезин болан уздах као ехо кроз планину.

Ружица никад није изашла из

тог планинског дијела који од тада прозваше Ружица.

Из густог сплета, борова и планинске клеке, и данас се чују уздаси и јецаји младе чобанице, јер жалост, за најдражим, никад не престаје.

Скршено, Тодорово тијело, чобани сахранише, на најљепшој и најпространијој цвјетној заравни.

Од тада се читав овај крај зове Тодоров до.

Гроб Тодоров и данс чобани ките цвијећем и у мислима оживљавају драму из доба легенди.

Док су чобани туговали и жалили за најљепшим чобанином и чобаницом, виле су славиле своју освету и као никада до тада играле око извора, на врху планине, пјевале из грла бијела, расплитале златне косе према сјају мјесеца који се љутио са небеских висина. Од умора и сласти извршене освете, чиме су храниле своју самољубиву сујету, заспале су дубоким сном, у сплетеном колу, око бистрог извора.

Чобани су сковали освету, да казне виле за њихово злодјело.

Уз најстрмију страну високе планине, од својих чобанских прутава, направише пењалиште уз које се попеше, непримијетно и тихо, до уснулог вилинског кола. Њихове свиленомеке, златом обојене дуге косе завезаше за велики камен и отискоше га с планинског виса.

Уснуле виле разбуди неизмјерни бол, а њихов изненадни крик пробуди планину и јаук се чу до звијезда, које затрепташе над планином.

Виле су хтјеле да својим оштрим и дугим ноктима, ономе ко их је тако повриједио, наружио и осрамотио, изваде очи и срце. Али виле без косе нијесу више чаробнице и виле и оне то схватише када видјеше свој унакажени лик у огледалу изворске воде.

Чобани нијесу могли да обуздају своју жељу за осветом, рекоше им:

Нијесте више чаробне ни виле. Вашом косом вјетар планину кити. Без срца сте биле. Сада сте без косе, без чаробне моћи и вилинске љепоте. Ружне и наказне у пећини тамној морате се крити!

Мјесец се закрили тамнијем обла-

ком да не види тако унакажен украс планине. Виле остале без чари и чаробне моћи, осрамоћене и понижене, побјегоше у најдубљу пећину из које се и данас чује како на разбојима ткају платно да би окајале своје гријехе и покриваче за своје главе без косе.

Виле више не излазе из пећине, која се од тада зове Вилина пећина.

Најљепшу планину, гдје су некада боравиле виле око горског извора на врху планине, уз коју су се чобани попели, уз помоћ својих прутава, од тада зову Пруташ.

Вилинске косе расуте вјетром по читавој планини и сада расту у об-

дуже гледа на овој планини, видјеће и ону која се запутила да те ноћи другује са чобаницом Ружицом.

Планина се свакога јутра буди, прије од свих, и купа у јутарњој роси, облачи у сунчеве зраке, да буде љепша од нагоркиње виле, и заноснија од њихове пјесме. Зато планину треба посјетити у рану зору, када је најљепша и најзаноснија.

Тако је дјед Илија завршио своје казивање, о давнашњим немирима на овој планини, о одласку планинкиња вила у подземно станиште, а и данас се од подземних вода у дубинама пећина причињава, да се заиста чују звуци разбоја, на којим виле

лику меканих златастожутих и средбраних дугих трава које чобани и данас зову Вилине косе. Чобани је беру, њоме украшавају младе чобанице и праве вијенце за: мекоруне жагањце, каче их на торове и постављају на калице да се боље хвата скоруп.

Звијезде не престају да трепере са небеских висина и сваке ноћи по једна се спусти у срце планине да другује са чобаницом Ружицом. Ко звијезде

ткају своја платна.

Мјештани и пролазници се диве Пруташу, најљепшој планини, што игдје постоји, и горском извору на његовом врху.

Праменови јутарње магле подсјећају на вилинска крила и њихове расуте, дуге косе, што лебде око врхова планине и стално оживљавају митове и легенде ових планина.

Бајо ЈОЈИЋ

Оде санак пусти

Пише: Павле Пајо ГЛОМАЗИЋ

Живот и јесте само кратак сан, а како ћемо га искористити то зависи од нас самих. Од када сам рођен, 10. новембра 1947. године у Никшићу, па до дана данашњег стално сам нешто сањао, али углавном на спортском

плану. Прву лопту сам, ону праву – бубамару, добио од Стојана Станиног Ацића на Горанску, мислим да је била 1956. година, у трећем разреду Основне школе „Вељко Мићановић“ на Горанску. Тај поклон је толико учинио да се вежем за фудбал, па сам и дан данас болесно заљубљен у овај најљепши и најдражи спорт на

свијету. Могу слободно рећи да сам педесетих година у Плужнама започео фудбалску каријеру играјући по баштама и двориштима зграда овог надасве лијепог мјеста. Не знам да ли ћу се сјетити свих, али онх најважнијих играча хоћу сигурно. Играли су тада заједно са мном Зеле и Миро Цицмил, Мићун Продановић, Мигло Гломазић, Слобо и Ратко Лубурић, Спасоје и Живко Благојевић и други. Били смо набавили мале голове са мрежицама, а било је утакмица и утакмица. Прави мали фудбал, онај на рукометном игралишту, почели смо да играмо доласком професора Драга Милошевића. Он је направио терен за мале спортове да је био прави изазаов пробацати лопту кроз ноге неком од противничких играча, а у том су били прави мајстори већ поменути играчи из моје екипе.

У никшићку гимназију сам дошао 1961. године. Било је 14 одјељења и колико само сјајних фудбалера или играча. У ИВЗ су са мном били Божо Копривица, Пеђа Милатовић, Мишко Јелић, Драган Чолаковић и голман Драгутин Чолаковић. Сјајна екипа, али нијесмо више могли од трећег мјеста од 40 екипа. У Сарајеву сам углавном играо на Мејташу. То је био крем малог фудбала, а играли су познати фудбалери Сафет и Сеад Сушић, Едхем Шљиво, Фикрет Мујкић и други асови. Сјећам се да смо ја и Бранко Ђоновић из Шапца у једној утакмици почињали главомет испред свог гола и завршавали до противничкога на опште одушевљење свих присутних. Војни рок сам провео у Маслинама, али играјући фудбал са Ђаком Делибашићем и Радом Кривокапићем, али и одбојку за гарнизонску екипу са тренером Јовом Племићем из Тузле.

Сви моји спортски снови почињу и завршавају се у Плужинама када сам заједно са професором Љубомиром Јоковићем оформио клуб малог фудбала „Пива“ са којим сам касније освојио титулу првака Државе Црне Горе и учествовао на прелиминарном турниру за Куп шампиона у Шкотској. Нијесмо успјели да се квалификујемо за другу рунду, па је то и данас жал на неоствареним сновима.

ФУРИОЗАН СТАРТ НАШИХ МЛАДИЋА У ДРУГОМ
ДИЈЕЛУ ФУТСАЛ ПРВЕНСТВА

Бајо руши све пред собом

КМФ Бајо Пивљанин успјешно је стартовао у другом дијелу првенства - за прва четири меча скор је од сто одсто и те побједи најављују тијесну борбу на врху.

У првом мечу другог дијела сезоне КМФ Бајо Пивљанин је декласирао екипу Горштака са чак 9 : 0. Меч је одигран у спортском центру Полицијске Академије у Даниловграду. Судили су први судија Дражен Вукчевић други судија Вукић Фемић, а делегат је био Новица Миловић. Бајо је одлично отворио меч и већ у првом минуту повео голом Милоша Осмајића. Након дестак

минута игре било је 2 : 0, резервиста Новица Ђалсан погодио је у осмом минуту игре. У једанаестом минуту Горан Давидовић погађа, а већ минут касније Михаило Ристић најављује бродолом екипе Горштак из Колашина. Распуцали су се резервисти Баја, па је Дарко Ђалсан везао два поготка, да би Неђељко Дурутовић погодио у 23. минуту за високих 7:0. Горан Делић и Дарко Николић су у 33. односно 38. минуту били стријелци за коначних 9:0. Судије су додијелиле три жута картона и то Горану Давидовићу и капитену гостију Миливоју Булатовићу као и Денису Богићевићу.

Бајо је везао другу побједу и то у гостима против екипе Мирабиле Мода. Меч је одигран у СЦ Верде пред двадестак гледаоца. Меч су судили први судија Жарко Лаушевић, други судија Милосав Драгићевић, а делегат је био Драган Богићевић. Бајо је у неизвјесном мечу на крају успио да сломи отпор домаћина за нове бодове и да се приближи екипама на самом врху. Опет су погађали резервисти. У 19. минуту погодио је Огњен Сушић за вођство гостију. Играо се 23. минут када је домаћин изједначио голом Вукчевића, али не задуго, јер првотимац Баја Пивљанина Дарко Ђалсан

ДОНДИЋ: НЕМА ОПУШТАЊА

Тренутно чврсто држимо четврту позицију која води у плеј оф а с обзиром да првопласирана и другопласирана екипа имају два бода а трећепласирана бод више, учинићемо све да се у наредном периоду побољшамо стање на табели. Превасходни циљ је улазак у плеј оф. Иако имамо девет бодова предности у односу на петопласирану екипу, не смијемо се опустати већ у сваку наредну утакмицу ући максимално концентрисани да би остварили позитиван резултат - казао је за Ријеч Пиве тренер Миливоје Дондић.

Према његовим ријечима, хендикеп за екипу је још +неизграђена хала у Плужинама па је екипа принуђена да тренинге обављамо на отвореном терену у Плужинама, у Никшићу и Даниловграду.

-Зато и постигнути резултати добијају на већем значају јер се остале екипе не суочавају са сличним проблемима. Велику захвалност дугујем играчима јер без њихове пожртвованости и воље сигурно не би остварили овако добар резултат. Тренутно је репрезентативна пауза коју морамо искористити да се још боље спремимо за наставак сезоне. Још један доказ да посједујемо квалитет је позив двојци играча да наступају за репрезентацију. Као и сваке године до сад, наставили смо да прикључујемо првом тиму играче из нашег омладинског погона и тако ће бити и убудуће. Наш омладински тим наступа у општинској лиги и с обзиром на скраћену ротацију постиже добре резултате - поручује Дондић.

центру Полицијске академије. Бајо је славио иако је остао без голмана. Наиме Балша Ђурковић је искључен у 23. минуту игре. Екипа из Плужина је одлично отворила утакмицу и повела у другом минуту голом Милана Лакчевића. У 13. минуту било је 2:0. Стријелац Горан Давидовић, а у 23. Минуту за високу предност погодио је резервиста Новица Ђаласан. Ипак за неизвјесну завршницу побринуо се првотимац Улциња Агон Колари који је био стријелац у 25. минуту а затим опет у 34. минуту игре. И са играчем мање екипа из Плужина је показала карактер па су голове постигли Давидовић и резервиста Дурутовић у 35. минуту, да би Семир Гурзаковић односно Нермин Крунић ублажили пораз Улцињанима за коначних 5: 4. Меч су судили Бобан Живаљевић први судија, други судија Вукић Фемич, а делегат је био Момчило Маловић. Додијељен је један црвени картон голману Баја и један жути резервисти гостију Нермину Суковику.

На четвртм мечу љетњег дијела сезоне Бајо је декласирао КМФ Зору са чак 0:1, у гостима у Даниловграду. Меч је пред око 25 гледаоца оди-

гран у Гиманзији Петар Петровић Његош. Опет су били распуцани резервисти Баја са чак седам погодака. Утакмица је отворена голом Дарка Николића у 5. минуту. На 0:2 повисио је Митар Кандић. Затим је стријелац у десетом минуту био Давидовић. Ређали и су се као на траци голови гостију. Милан Лакчевић је повисио на 0: 4. Неђељко Дурутовић, резервиста погодио је чак три пута. И то два пута у 19. минуту, те један нешто касније у 32 минуту. Минут прије тога погодио је и други пут Кандић. А Милан Лакчевић је у 32. минуту погодио за фантастичних 0:9. Овај пут се екипа из Плужина није зауставила на деветом голу као прије пар кола у мечу у Колашину. Зато су се побринули резервиста Новица Ђаласан који је гађао за 0:10 Голман Дејан Ђаласан био је стријелац за коначних 0:11. Судије нијесу имале пуно посла и нијесу досудиле ниједан картон. Судило се у саставу Саша Горановић први судија, Есад Гугач други судија, а делегат је био Владимир Поповић. Очекује се велика борба за титулу. Између првог Титограда и четвртог Баја разлика само два бода. **Б.Т.**

враћа вођство гостију. Недуго затим Дарко Бојановић даје погодак за егал. У неизвјесној завршници Бајо успјева да сломи отпор тако у једном минуту постиже и два погодка, и то резервиста Митар Кандић и Милош Осмајић, док је Горан Делић у 40. минуту само потврдио побједу гостију за коначних 2: 5. Судије нијесу имале пуно посла, у прилично мирном мечу без додиојељеног жутог картона.

Бајо је наставио побједнички низ и савладао КМФ Улцињ. Меч је одигран у Данилограду у спортском

СПАСОЈЕ БАЈОВИЋ

Рођен је у Безују. Завичај му је помогао да духовно уобличи своје идеје, да се снађе у простору и времену, да успостави везу између пролазног и непролазног, између цјелине и дјелова. Објавио је пет збирки поезије. Приређивач је заједно са Јованом Драшковићем антологије Олуна поља поезије. Повремено пише есеје и књижевну критику. Поезија му је превођена на неколико страних језика. Добитник је више књижевних награда и признања. Ове пјесме су избор из новог рукописа „Пут у ватру“.

ДОЛА

На звјезданом гробљу
гдје се сјај смрзава,
Свети Васиље
јаук освјештава.

Камено зачеће,
свјетлосно везиво,
снове раздвојене,
Божанско плетиво.

Кржаву одјећу,
просуте ђердане,
дугмад без капута,
животе соргане.

Дјечја огледала,
свето надахнуће,
сан на путу згромљен
вучијим сванућем.

Пет стотина душа,
хиљаду очију,
младост што под земљом
учи историју.

А битка за вјечност
још није почела,
шапућу збјегови,
зуји дивља пчела.

ЦРНИ СВЈЕДОК (БОРИШИ БЛАГОЈЕВИЋУ)

Кад кућу беспућа
црни глас ошину,
Бориша из збјега
замаче у тмину.

Памет му се смела,
у живцима очај,
странац у свом крају
тражи свој завичај.

Ни куће ни мајке,
ни небеског сата,
ни кћери да оцу
полети са врата.

Сузе безданице,
вјетар пригрлио,
дан у земљу пропо,
пут се скаменио.

Испод озидине,
у јаворју густом
ластино гнијездо
задрхтало пусто.

На чија Бориша
да закуца врата

кад незнађе плете
омчу око врата.

Гдје год се окрене
зло и наопако,
црне пчеле зује
на кораку сваком.

Звјездарник угажен,
житнице увеле,
на кућноме прагу
ничије ципеле.

Даље не умије,
снагу не кријепи,
из смрти га гледа
Гаврило слијепи.

Покрета се плаши,
душа у самоћи,
ноћ уз греде иде,
гдје ће да преноћи?

БЛАГОЈЕ ВАСОВИЋ

Злотвор оте мајци
из наручја сина,
па га мучки гурну
у царство дубина

Устави се чедо

на гранама бора,
заплакаше греде,
потресе се гора.

Ој невјерна зоро,
ој, зрикаве боје,
ој, јадни свијете
гдје ти је Благоје?!

Ко одатле вирне,
ко се ту наднесе,
амбис га прогута,
језа га однесе.

Гдје да се окрене,
у шта да погледа?
Крсташ долијеће
да му живјет не да

Шачица живота,
пишти без изгледа,
небо превисоко,
бор наниже не да.

И нигдје никога,
снага посустала,
сунце покрадено,
ноћ се преудала.

И ко да га спаси,
и ко да прилети,
кад свакоме греда,
над главом пријети.

Топла крв дјетиња,
црта крст у греди,
а бездушна хајка,
не спава, не сједи.
Засузило небо,
чемерика, гора,
и бездано око
на гранама бора.

У каменој слици,
невјерица, баук,
трећег дана плача
заледи се јаук.

Горски цвијет клону,
у наручју бора,
мећава пронесе
вијест преко гора

Арханђел Михајил
тића крунисао,
снове му крстио
сјај му даровао.

Из вулканских суза,
никоше цвјетови,
дјевојачко око,
стасити борови.
Прослављају јагње
земаљска гнијезда,
таласа се љубав
у срцу звијезда

Заори се небом
глас звјезаног роја:
залуд сте бацили
низ греде Благоја!

Раширених руку
висина запјева:
добродошо златни
Анђеле с Брљева!

ГОЈКО ГОГИЋ

Јелица Пејовић
на крвавој муци,
са свих страна косни
навалили вуци.

Два дјетета носи,
води битку љуту
треће остављено
јауче на путу.

Све спорије иде
и себе куражи,
Свевишњег призива,
у злу излаз тражи.

Бог упуту сјајку
из опаке тмине
да обасја крупне
сузе Јеличине.

Ведро људска душа
из невиде бану,
у наручје узне
Сенку уплакану.

Надвисио муње,
пакла се не боји,
Вихор с Рудиница
вијавицу кроји.

ВИДОЈЕ ЖАРКОВИЋ, СТАЗАМА СЛОБОДЕ 1941-1945 (1)

Видоје Жарковић (1927 – 2000.) као петнаестогодишњак прикључио се партизанима и равноправно са осталим борцима учествовао у бројним биткама широм Југославије.

Након Другог свјетског рата био је на разним војним дужностима у Југословенској морнарици до 1965. године. Образовао се на Војној поморској академији и Високој школи политичких наука. Обављао је низ најважнијих партијских и државничких функција у Црној Гори и Југославији (предсједник Извршног вијећа Републике Црне Горе 1967-1969, предсједник Народне скупштине Црне Горе 1969-1974, члан предсједништва СФРЈ, предсједник ЦК СК ЦГ...)

У књизи „Стазама слободе“ (Побједа/Историјски институт Црне Горе – 2005) објављена су његова детаљна сјећања о Другом свјетском рату и бројним биткама у којима је Жарковић учествовао. У неколико наставака објавићемо нека поглавља из тог изузетног дјела.

У ЧЕТВРТОЈ ЦРНОГОРСКОЈ ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДИ

Познато је да је Тито, који се тих дана (прољеће 1942) налазио, заједно са Врховним штабом, у селу Плужине у Пиви, донио одлуку о формирању три нове пролетерске бригаде: Четврте (формирана 10. јуна 1942. на Зеленгори) и Пете црногорске и Треће санџачке. Те су се јединице, заједно са Првом и Другом пролетерском бригадом и преосталим херцеговачким партизанским јединицама, последице вишемјесечних борби у Црној Гори, у којима су дали све што је било у људској моћи, почетком јуна повукле, пред налетом вишеструко бројнијих четничких и италијанских снага, са територије Црне Горе у долину Сутјеске и у рејон планине Зеленгоре.

Остаци нашег 3. батаљона одступали су у заштитници преко села Стабна Трновачког језера на Волујаку, кањоном рјечице Сухе, до Тјентишта у долини ријеке Сутјеске. Одступали смо водећи сталне борбе са Италијанима и четницима који су нас у стопу гонили. Нарочито жесток окршај имали смо на брду Лебршник.

Долина Сутјеске у првим данима јуна изгледа прекрасно. Сва је у зеленилу – а ријека Сутјеска бистра као око представља њен најљепши украс. Али тужно су штрчале попаљене куће у Тјентишту у селу Крекови, на Поповом Мосту и другим околним селима свједочећи о дивљењу усташа и четника на тим

просторима.

У близини села Попов Мост нашли смо се са остацима осталих батаљона Дурмиторског одреда. Сви смо ушли у састав 5. батаљона тек формиране Четврте црногорске пролетерске бригаде.

Из мог села, поред Гојка, Милорада и мене, ту су још били мој стриц Стеван и Мирко Батуран.

Стеван је био тешко рањен у борбама на Сињајевини. Метак му је прошао кроз стомак. Нико није вјеровало да ће преживјети. Када смо одступали преко Пиве, њему су нудили да остане код куће, али он није хтио. Са рањеницима је пребачен у село Изгори испод Волујака. Четници су упали изненада у то село и побили наше рањенике. Ми смо били чули да је и Стеван ту настрадао. Али, он је, иако тежак рањеник, успио са још 2-3 рањеника да се некако извуче. Када смо га видјели жива и скоро здрављена, нашој радости није било краја.

Мирко Батуран је био из једне од најсиромашнијих породица у Недајном – породице која је само поштења имала у изобиљу. Раноје остао сироче, без оца и мајке, и рано постао туђи најамник. Био је мали растом и измучен тешким животом. Храбро и непоколебљиво се укључио у наш покрет од првог дана устанка. Погинуо је на Зеленгори 1943. године.

По задатку Партије, из мога села су остали на илегалном раду и поза-

дини комунисти Перо и Божо Жарковић и Спасоје Шарац, а као тешки инвалид и Милан Копривица.

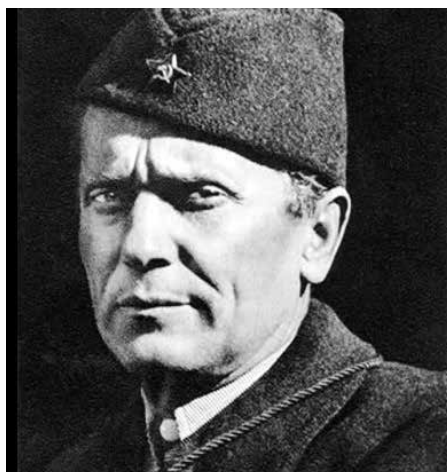
Поред нас петорице Недајаца, ту на Тјентишу било је још свега петнаест бораца из Пиве: Петар Тадић, Раде Блечић, Јеврем Дакић, Миљан Гаговић Милија Гашић Михаило Кужић, Урош Поповић, Јагош Радовић, Обрен Ровић, Јованка Шипчић, Милорад Тончић, Миленка Тончић, Вуко Врачар и Ристо Врачар.

У незаборавном сјећању су ми остала тројица Црквичана (из села Поље Црквичко): Јагош Радовић, Урош Поповић и Обрен Ровић. Јагош је био двадесетогодишњак, гимназијалац. Истицао се не само храброшћу и другарством већ и својом интелигенцијом и образовањем. Био је један од најистакнутијих организатора културно-просвјетног и политичког рада у нашем батаљону. Погинуо је на Озрену у јулу 1943. Урош Поповић је био подофицир у бишој југословенској војсци. Био је од нас осталих старији и у војничком смислу много зрелији. Сваки слободни тренутак је користио да нас млађе научи како да будемо храбри, а да не погинемо. Али, нажалост, и он је погинуо у лето 1943. године. Обрен Ровић, Јагошев вршњак и такође гимназијалац, истицао се љепотом, добротој и храброшћу. И он је погинуо у лето 1944.

Никада нећу заоравити ни два Безујанина (из пивског села Безуја): Вука и Риста Врачара. Вуко је био, по нашим тадашњим критеријумима, старији – имао је 36 година. По занимању је био радник – шофер. Увијек озбиљан, смирен, пажљив према нама млађима и међу првим добровољцима за најтеже задатке. Погинуо је као десетар моје десетине у јуну 1943. у чувеној бици на Тисову Брду, у долини рјечице Хрчавке. Ристо је био двадесетогодишњи младић, сељак, повучен, поштен и веома храбар. Погинуо је у прољеће 1943. код Невесиња.

Саво Вуковић је бо младић из села Пишча. Мршав, осредњег раста, скорман, веома издржљив и храбар. Погинуо је марта 1943. на Јабланици.

Од 190 бораца који су сачињавали

5. дурмиторски батаљон 4. црногорске пролетерске бригаде, њих 60 су били интелектуалци (23 ђака гимназијалца, 6 студената, 5 учитеља, 12 дипломираних правника, 1 љекар, 1 професор, 1 свештеник и 8 официра и подофицира бивше југословенске војске). Земљорадника је било 71. Мање од 20 година имала су 43 борца, а 6 од њих су имали мање од 17 година. Ја сам са 15 година био најмлађи. Старијих од 40 година било је свега 11. Командант нашег батаљона био је Момчило Полексић, војни службеник, а политички комесар Мијушко Шибалић, дипломирани правник са Жабљака.

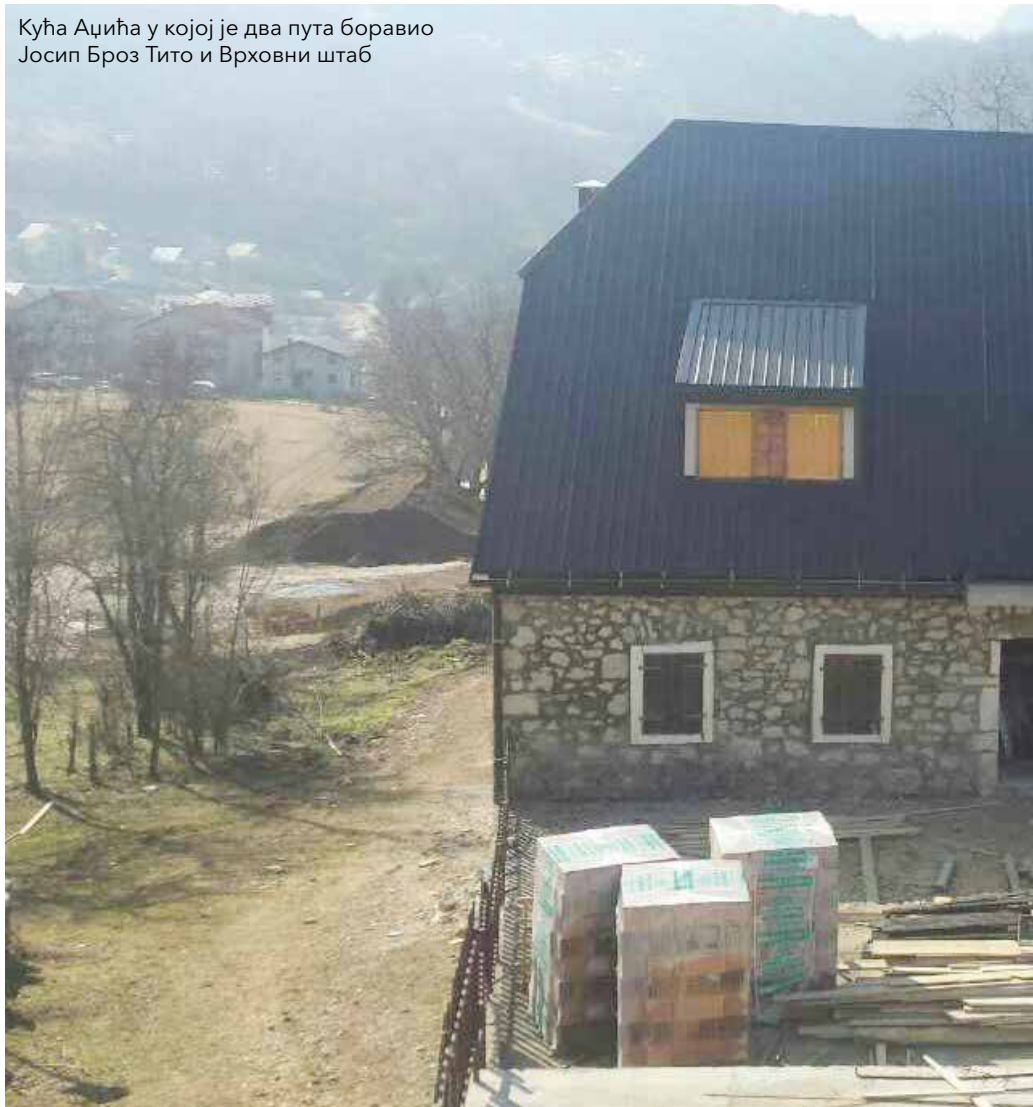
Моје познанство и пријатељство са Мијушком трајало је све до његове смрти у фебруару 1995. године. Послије рата смо дуго заједно радили на високим политичким и државним функцијама у Црној Гори и федерацији. Од њега сам 1967. године преузео дужност предсједника Извршног вијећа Црне Горе. Над његовим гробом опростио сам се са њим у име његових ратних другова. Са поносом сам истакао да су његову личност красиле најљепше људске врлине. „Био је оличење поштења, племенитости, скромности, хуманости, једноставности и вјере у људе. Презирао је бирократску надменост и бездушност, као и неискреност у међуљудским односима. Био је прави заточеник

истине. Дубоко је презиро лаж и сваку врсту насиља над људима и народима“. Истакао сам да је у тешким и славним данима НОБ-а ишао на све теже и одговорније дужности и задатке широм Југославије – свуд гдје су га слали Врховни штаб и ЦК КПЈ. И свуда је, захваљујући својим дивним људским особинама и личним способностима, стицао искрене пријатеље и дубоко поштовање својих сабораца и народа у свим крајевима, као истински слѣдбеник племените и дубоко хумане идеје братства и јединства и пуне националне равноправности југословенских народа... За Мијушка се с правом може рећи да је био човјек са којим су се поносили његови Дурмиторци и Црна Гора“.

Замјеник команданта батаљона био је Вељко Жижић, дотадашњи командант 3. ударног батаљона дурмиторског одреда. И он је био дипломирани правник, из Дробњака. То је син Јована Жижића, официра црногорске војске и познатог јунака из многих битака – нарочито из битке на Мојковцу. Вељко је зрачио ведрином и оптимизмом и у најтежим тренуцима. Са свим борцима је био присан, никада ускогруд и ситничав. Људи су га не само цијенили већ и искрено вољели. У борбама је био хладнокрван старјешина, непоколебљив и истински храбар. Брзо је напредовао: већ у јесен 1943. постао је командант 6. црногорске ударне бригаде. 1948. године је као генерал-мајор и предсједник Врховног војног суда, ухапшен као информбировац и упућен на Голи оток, гдје је прошао кроз најтеже патње. Колико сам сазнао, ухапшен је и мучен ни крив ни дужан.

У штабу батаљона био је и дипломирани правник из Дробњака Војин Јауковић. У почетку је био без икакве руководиоће дужности јер је због нечега био партијски кажњен. Али, казна му је брзо скинута и он је већ у августу 1942. замијенио Мијушка на дужности политичког комесара батаљона, а убрзо заим је као кадар упућен на руководиоће дужности у крајишке јединице. Остављао је утисак, за оне који га боље нијесу познавали, хладног човјека

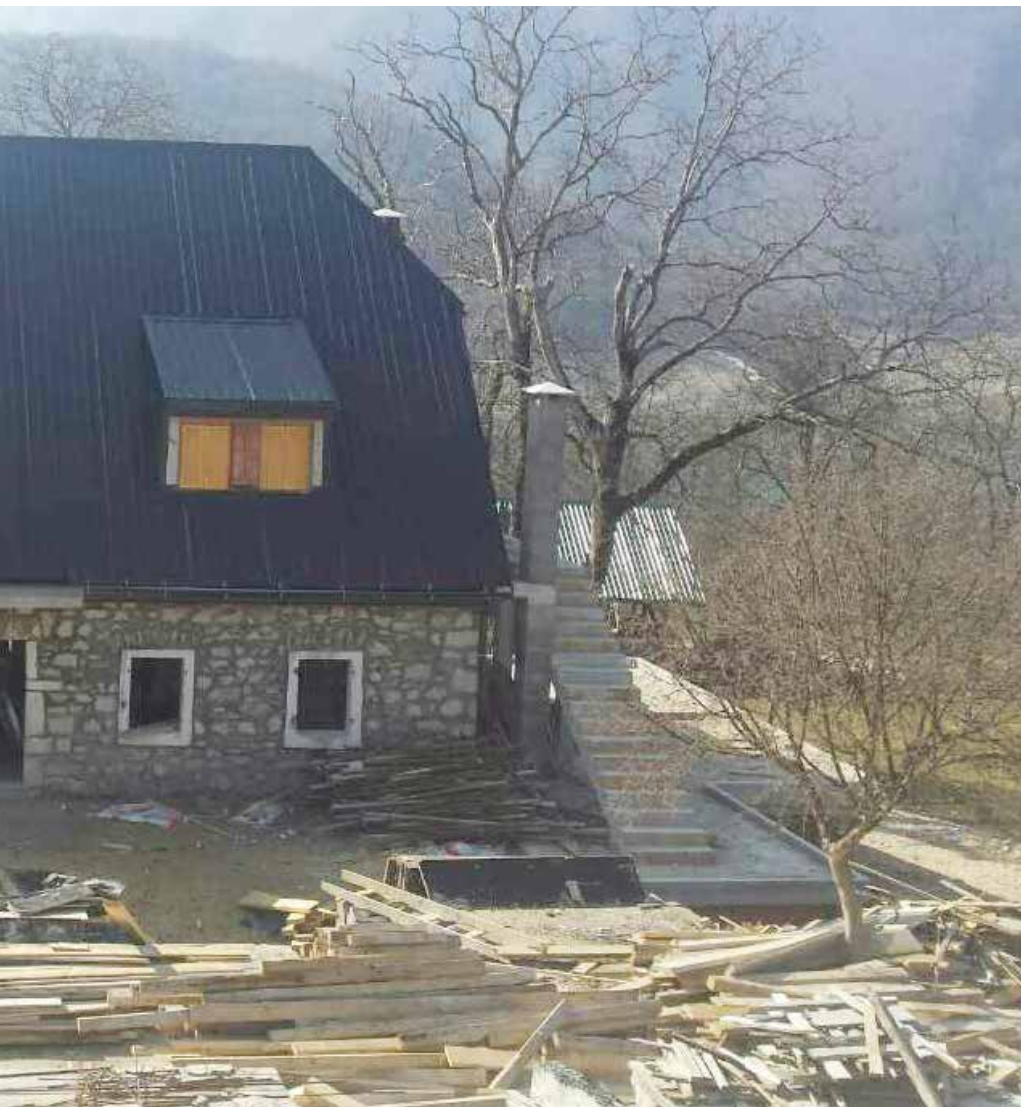
Кућа Аџића у којој је два пута боравио Јосип Броз Тито и Врховни штаб

зато јер је био веома шутљив и повучен. А у суштини, он је био човјек веома топлог срца и веома добар друг. И са њим сам у послеријатном периоду остварио дугогодишњи сарадњу и пријатељство – нарочито у периоду 1969 – 1974. године када сам био предсједник Скупштине Црне Горе, а он потпредсједник.

Ја сам постао борац Друге чете 5. батаљона. Командир ми је био Јосиф Маловић који ми је био командир чете и у 3. ударном батаљону. Политички комесар чете био је Гојко Жарковић, дотадашњи политички комесар 3. батаљона. Јосиф Маловић је био судија из околине Шавника, из села Дужи. Већ тада је био чувен по своме јунаштву и мудрости. Цијењен је тада и до краја његовог живота као веома племенит, хуман и правичан човјек. Није случајно што је послерије рата био дугогодишњи судија Врховног суда

Југославије. Жена му је умрла негдје пред сам почетак устанка. Оставио је код куће старе родитеље, малог брата и сестру и своје двоје тек рођене дјеце, а он је без колебања пошао међу првима на устанак. Јосиф је био стари комуниста који је пред рат због секташтва искључен из КПЈ. Био је на служби у Пљевљима када је у тај град протјеран од стране полиције Симо Марковић, некадашњи генерални секретар КПЈ, који је био искључен из КПЈ и бојкотован од својих дојучерашњих пријатеља – комуниста. Сам је шетао по Пљевљима – нико му није прилазио. Јосиф је одлучио да му приђе, да са њим попије као човјек кафу. Пришао је Симу, представио му се и замолио за дозволу да сједне код њега. Симо је рекао да он зна ко је он, да зна да је члан КПЈ и да трба да поштује став партије о бојкоту. Јосиф је, упркос том упозорењу, сјео

и попио кафу са Симом. То је било довољно да га његови друго искључе из КПЈ. То што није ни тада био враћен у партију мислим да је био разлог због којег он није био на некој већој функцији у нашој бригади.

Када ме у Добром Дољу видио онако малог, као борца своје чете, смркао се и рекао ми: „Е мој Видојица, нијеси ти још стасао за овакве послове. Било би ми много милије да ти пођеш кући. Али, пошто чујем да нећеш, чуваћемо те и пазити колико будемо могли“. И са тим драгим и дивним човјеком био сам присни пријатељ више од 30 година – све до његове смрти. Када је умро, другови су тражили да се ја као његов саборац и тадашњи члан Предсједништва СФРЈ на сахрани опростим од њега у име ратних другова Ја сам замолио Пека Дапчевића, нашег заједничког команданта бригаде да он говори, јер он може најком-

петентније да оцијени Јосифа као борца и старјешину. Пеко је у говору рекао да је Јосиф био најхрабрији командир у читавој нашој бригади која је дала више народних хероја. Те Пекове ријечи биле су нека врста сатисфакције Јосифовој породици и нама борцима његове чете, пошто, нажалост, не знам због чије грешке он није проглашен за народног хероја, мада је то заслуживао више од многих који су то звање добили.

Командир мога вода био је Мијат Лопушина, земљорадник из Ускока. Он је убрзо замијенио Јосифа на дужности командира чете и на тој дужности је и погинуо на Озрену у августу 1943. Имао је 35 година, био је зрио човјек, постојан и веома храбар. Сви смо га дубоко поштовали и вољели.

У 2. чети се налазио и Мићун Јанковић, дипломирани правник из околине Шавника. Иако је био врски интелектуалац и стари комуни-

ста – један од организатора устанка у нашем срезу – на дан формирања наше бригаде није имао никакву функцију. Изгледа да је и он био под неком партијском казном која је брзо скинута, а и он је отишао на високе војне и политичке дужности, гдје му је и било мјесто Истицао се, између осталог, и висином и громким гласом. И када је најобичније разговарао, говорио је као да виче. Смијао се грохотом и искрено као дијете. Био је непосредан, отворен, без длаке на језику. Волио је људе и био присан са њима. Није се либио ни од каквих тешких послова и увијек први у јуришима. Према мени се односио као према дјечаку – звао ме „мали“. Потражио би ме послѣ неког напорног марша или бробе да види како сам, „могу ли издржати“. Пријатељство са тим драгим човјеком које се зачело у 2. чети учвршћено је касније у 7. омладинској бригади у којој је Мићун био комесар, а ја руководиоц СКОЈ-а.

Командир 1. чете био је Јеврем Грбовић, учитељ из Вирка код Жабљака. Био је вршњак Мијата Лопушине и погинуо је непун мјесец дана прије Мијата. То је био један од најхрабријих старјешина и с правом је проглашен за народног хероја.

Командир 3. чете био је Стојан Жугић, студент из Новаковића код Жабљака. И он се истицао изузетном храброшћу, постојаношћу и хладнокрвношћу и у најтежим ситуацијама. Био је познат по бризи о људима – нарочито по бризи да његова чета изврши задатак а да што мање другова погине или буде рањено. Био је мали растом, увијек оран за шалу, увијек спреман да помогне, да охрабри. Људи су га вољели и веома поштовали. Са њим је у батаљону било још седам Жугића. Претпостављам да није проглашен за народног хероја, иако је то по свим мјерилима заслуживао, зато што је то звање добио његов брат Батрић, који је погинуо на Сињајевини, и његов блиски рођак Комнен, борац 1. пролетерске бригаде, па су ваљда они који су одлучивали сматрали да су два ордена Хероја доста за мало братство Жугића.

(Наставиће се)

И ове године одржана
традиционална
Светосавска академија

ISSN 2536-5711

9 772536 571002 >

e-mail: rijec.pive@gmail.com